

Олесь Ульяненко

Знак Саваофа

I

Без ризи він аж ніяк не міг, у нього нічого не виходило.

Збудження, сокровенне та торжественне, що находило на нього, коли перед ним повставав золотокучерявий келійник, одягнений у сутану, діставало таких висот, що преподобний отець Авакумій не втримувався, падав на коліна і пророчим голосом клекотів на всю келію:

— О! Одумайтеся! Бачу знак вишній! О, одумайся!

Так він робив на колінах довге коло, підтикаючи свою патріаршу мантию, осінивши себе хрестом, ухопившись за груди, падав на пухкі пропахчені перини, шепочучи в нестямному запалі, заковуючи очі, і плакав тонким пронизливим голоском, аж доки руки, теплі й ніжні, майже дитячі, не починали гладити йому бороду, плечі, витирати сльози; ці долоньки з м'якенькими подушечками хутко, вправно бігали обвислими складками тіла, що нагадувало жовте свиняче сало, — не оминаючи найтаємніших, навіть потворних ділянок, уражених хворобою, але

останнє найбільше нагадувало про швидкоплинність життя, тління від пролежнів тіла, з кублами опаришів на спині, а тому швидше збуджувало його плоть, що поступово в'яне.

— Розоблачи мене, дитя. Розоблачи... Бо в любові немає гріха... все, що є, то від нього, від Господа нашого... Знак Саваофа... Так... Так...

Ще в семінарії, коли преподобний громогласно примусив його підняти сутану і показати ноги, отець, а тоді семінарист Авакумій, шаленіючи, стяг одежі через голову, ледь не переусердствував, бо аж настоятель обмахнувся широким опашистим хрестом: ноги мокрі від сперми. А він стояв перед отцем, показуючи нижню губу, в чому був, — лагідний і рожевий, розвернувшись трохи боком: в овальну віконницю летіли разом з пилюкою жовті пучки світла, стояла свіжа, хрумка, як стигле яблуко, погожа осінь. Отець-настоятель був трохи снобом: той чудесний життєвий момент медом наповнював його душу, але часто змінювався згірклим тупим розчаруванням, наче доводячи, що немає в цьому світі пристанку для людської втіхи та щастя. Тоді, того дня, коли у повітрі висіли запахи яблук і завезеного винограду, він ішов прямою, як стріла, вулицею, назустріч червоному диску сонця, ламаючи, мов ту хлібину, задоволення, щось прекрасне, що розквітало різноколірними квітами,

яких, видавалося, зовсім не було у житті. Після кількох годин безцільного блукання вулицями, освітленими жовтими ліхтарями з пробитими круглими плафонами, він несподівано глянув на небо і відчув несласанну радість; і почуття провини його зовсім вже не мучило, хоча сліпа підсвідомість намагалася поставити його почуття на своє природне місце. Але радість, несласанна радість... Це відгонило протухлими оселедцями, іржавою оmanoю.

Світ надто жорстокий, щоб слухати солодкуваті чи то солодійські півчі завивання попів, виряханих, наче новорічні ялинки. І тоді отець мало вірив у присутність Бога. Але з часом до будь-якої роботи звикаєш: тільки думки пропливали скаламученою водою, тягнучи на свинцевих хвилях шматки криги. Треба вірити в абсурдну швидкоплинність ріки, бо вона ніколи не перестане існувати, людська думка і життя — то тільки віддзеркалення років і часу. Як і каміння. Німий багатовічний свідок. Життя відбирає час надто швидко, щоб поставити тебе перед Творцем. На розі Червоноармійської, біля собору, де цигикали і фальшивили на органах, його пронесло, з кров'ю, та так, що він не міг сісти, а стовбичив, тупо спостерігаючи, як тепла червоно-жовта рідина збігає по литках. І втихомиривши біль, він просидів

на лавці, стиснувши долоні, скімлячи, як побите щеня.

Зараз, коли до нього підійшов келійник Зосима, він нервово обмацав кожну його складку, погладив по голові, покахикуючи та пирхаючи слиною, і констатував про себе, що зараз він, Авакумій, зовсім вже не той, напевне, тому і починає все передчасно. Пошвидше, але підготовувався дотошно і уперто, наче ювелір. Тому відсторонив тендітного, з впалими грудьми, але міцними гладенькими ногами, виголеним задом, синіми бездонними, посмикнутими сизим серпанком очима Зосиму своєю широкою долонею і сказав:

— Дитя, ти, кажуть, в миру був співаком... — і, не чекаючи, коли той відповість, загудів грудним добродушним баритоном: — Так заспівай. Заспівай, отроче. Потіш мене задля любові нашої. І... — але про Бога умовчав.

І Зося заспівав приємним кастрацьким голосом про тугу кохання, про безталанне життя, переходячи в такт кивкам Авакумія, в якого тремтіло воло, і він вичікував, коли по ледь вловимому знаку той підніме руки, різко переверне і замахає долонями — вгору і вниз, вгору і вниз. Тоді Зося починав поволі стягувати одяг. Потім він цілував отцю ноги, далі вище, підтикаючи сутану. Авакумій стогнав, плакав і тремтів усим тілом, —

нарешті він, трусячи черевом, клав Зосиму на перини, животом донизу, мастив сідниці чимось запашним і навалювався зверху. Якраз у цю хвилину, коли отець вже розпалився, а Зосима попискував і просив ще та ще, заскочила сестра Акінья. І сказала:

— О Господи!

Авакумій зліз, хилитаючи головою, став, у чому був, обтрусив та витер простирадлом член, і поманив Акінью вказівним крюкуватим пальцем з ребристим, загнутим наприкінці нігтем.

— Ану, подойди, сестро, сюда.

Вона підійшла до нього з витріщеними поросячими очицями, маленька і кругла від нездорового монастирського жиру, колись вона працювала у колгоспі завскладом, прокралася. Була молодшою, то її вподобав якийсь отець, а так користалася вся чорнориза братія.

— Стучать надо, алі самой пріспічіло?

— Да я стучала, святейший...

— Ага... Ага... Ага...

Дужі руки отця-настоятеля надушили плечі, поставили її на коліна, перш ніж вона встигла щось пролепетати, карк її хряснув, голова безпомічно, як у курки, повисла на шиї. Зося, тобто Зосима, підтиснувши коліна, вицокуючи зубами, дивився з купи перин, як вона сіпається на підлозі, у густій калюжі світла, гребеться ногами, а над нею сопить

жерлами ніздрів Авакумій, харчить разом з Акіньєю. Не довго думаючи, він шурхнув за спиною і кинувся довгими лавринськими коридорами в пекуче літо. Він втікав що є сили, натягуючи на ходу одяг, і вже чув, вискочивши за стіни Лаври, як хтось валтує, кричить, щоб тримали вбивцю. Позаду, в лавринських дворах, розганяючи луну, фуркнув двигун авто. Він заскочив у провулок, вже добіг ринку, побіг Кловським узвозом, натикаючись у солодкій сонячній патоці передполудня на зайнятих ділом людей. Будинки стояли непорушні у своїй бездіяльній буденності, з відкритими навстіж вікнами, затягнутими білою марлею. Так він біг, пройнятий запізнілим каяттям, не перепочиваючи, аж до Бессарабки, босий і ошелешений, звернув у підвороття до казино, потім ще кудись. Ударився очима об напнуту мотузку для білизни. Зупинився серед продавців квітів, одхекуючись, як велике породисте щеня, дико чомусь радіючи соковитим бутонам троянд, весь хмеліючи від нещодавньої погоні, короткочасної несподіваної свободи, що розпирала тіло. І тут його зцапала рука, викрутивши рожеве вухо. Хрумкнув під чиймись пальцями хрящ. Зосима навіть не встиг перелякатися. Він приречено підвів догори свої голубі, з сизою поволокою очі, що рвонулися до синього неба, яке почало вже вгріватися, на косяк птахів, що шурхонув з блискучого мідного даху,

перевів погляд і угледів перед собою Пашку Дрозда, підручного Андрюхи Лямура, в якого тогоріч працював, завинив гроші, а тому подався до лавринського монастиря; йому стало трохи легше, але пригадалося, що Пашка якось пронюшив про його уподобання, тож одне не було краще за інше. Його залило холодним потом.

— Ну, пасан, нарешті ти попався... — Пашка розтягнув добродушну фізію, згріб за барки Зосиму і притис до стіни. — Борг. І наркоту.

— Віддам. Все віддам, Христом Богом... Ти тільки мене порятуй...

Тут підкотило чорне вольво, підкидаючи у повітря картонні коробки та оберемки квітів, що посипалися кольоровим водограєм на вилузаний асфальт, і Пашка здогадався, що тут діло нечисте, вже подумував, чи не полишити Зося напризволяще, але несподівано потягнув його у прикарабка, віддав зляканого сердегу двом здоровилам, що сиділи за великим дерев'яним столом і торохкотіли в нарди, а сам повернувся і став спостерігати, як нипають місциною кремезні молодики; оцінивши ситуацію, він витяг мобілку і щось коротко сказав. Відразу навперейми вилетів чорний джип, зупинився. Чиясь рука ліниво кинула гранату. Вольво підстрибнуло на місці, зайнялося вогнем та димом, а два зляканих переслідувачі дременули, затуляючи руками голови та потилиці, у

напрямку Печерська, плутаючи дворами. Пашка задоволено шморгонув ніздрею кокаїну, подивився на розвалене вольво у розсипаних квітах, ідіотськи захихотів: «Блін, как німецький танк...»

— Яша, цей підар знає, де Андрюха Лямур... А там видно буде, — роз'яснив він тому, що підходив, з важкою щелепою і парою поросячих, налитих салом і наркотою очей. Вони повернулися і перевальцем пішли. Зося зустрів їх вдячним поглядом людини, яку застукали у нужнику, і, підтиснувши коліна до підборіддя, тихенько заплакав.

Той, що з крутою щелепою, блимнувши очима, сказав:

— Чого, дурашка, плачеш... Знімай штани, знакомиться будемо.

І вони голосно, під завивання міліцейської сирени, зареготали. Зося їм підхихикував, дивлячись на кольоровий килим квітів, пройнятий благоговінням і запізнілим каяттям. Зад у нього був у чомусь липкому; він навіть подумав, що преподобний встигнув-таки зробити своє діло, якщо то, звісно, не банальний вазелін. У сонячному паводку, через забетонований майданчик, тріскаючи крильцями, пролетів великий рогатий жук; він описав півколо, завис у повітрі так, що можна було роздивитися його голівку з перископами очей, і прошурхотів перед сірим,

осклілим, як у мерця, поглядом колишнього келійника Зосими, а напросто — Зосі. І відразу стало тихо, тільки кавчала міліцейська сирена, лунко гублячись дворами, ламаючи звуки, що їх випльовували тисячі голосів.

Всередині літа, поблизу напівзруйнованого будівництвом майдану Незалежності, Побіденко Андрій на прізвисько Лямур вперше відчув, як життя вибухнуло в його венах гарячим током, і до нього дійшов нарешті зміст колись сказаного Лаврентієм, що людина ніколи не хоче і не звикне до страждань. Він завовтузився на задньому сидінні. У салоні роєм мух тріщало радіо. Липнєве сонце не діставало в авто, але йому першило горлянку і важкі сині краплини поту сповзали по вижолобках шиї. Він зачаровано і розгублено подивився на руки, що звично тремтіли, як у людини, яка останній рік міцно сидить на кокаїні. Якраз тоді Яшка Полохало на прізвисько Лоренцо тихо і м'яко накинув йому на шию теплу, нагріту за цілих дві години чекання, шовкову мотузку. І в ту ж хвилину, як всяке паскудство долі, ковзнувши безглуздо осизілими очима, Андрій побачив, як вона виходила з елітного магазину одягу. Тоді він несподівано зловив інший кінець думки, що плуталась у прохолоді кондиціонера: він подумав про Лаврентія і чомусь зазначив, що так, швидше за все, не помирають. Але сране безглуздя

рикошетило, наче доводячи, що ось твій підсумок, і ось те, над чим ти добрих чверть віку побивався, — вислизнуло, як глистюк з-під пальців прозектора. А Лона йшла попід широкими вітринами, вітер задирав коротку червону суконьку, кілька робітників тягли велетенського обапола, грала музика електродиско, весела і тупа, легким передзвоном китайських дзвіночків осідаючи в прохолоді автомобіля. Як дебілкувата заупокійна. Він вже відчував, як тіло починає німіти, чисто психологічно приготувавши останній супротив життю, пробираючись якоюсь до дивини солодкою втомою, як тоді, коли бажають спорожнитися. Тоді він за інстинктом сіпонувся, а Яшка ще поляскав його по плечі теплою шерехатою, майже селянською міцною долонею, ніжно прошепотівши на вухо, обслинюючи мочку: «Нічого, я тебе не больно...» Свідомість знову уперто з'явилася поза межами розуму: про двісті двадцять четвертий кілометр, про білі, як гори рафінаду, хмари, похилену вируділу на сонці траву, перекошений свинарник, де човгали довгі, як узбецькі дині, рябі льохи, і він видихнув повітря та зацідив Лоренцо ліктем у сонячне сплетіння, викрутився, впав у ноги, на спину, як тарган. І коли харкнув постріл, а мізки Яшки вихлюпнулися на сидіння та заднє скло автомобіля, Андрій розпачливо подивився на голену потилицю водія, зазначив, що знову все

буденно, як пісок під вітром, повторюється, і вистрелив у потилицю з купою рожевих прищів, що повискакували від пітниці. Потім вже вибачився, зовсім на автоматі, фиркнувши котом, бо нічого поганого цей мурловоз, колишній мормон, йому не зробив.

Зітерши ретельно з обличчя та шкіряного піджака квацьки мозку, він зиркнув на Яшку з розваленим черепом і жовтим, вощаним, пожмаканим, як пергаментний папір, обличчям; одне око звисло на тоненьких ниточках і не одірвалося тільки тому, що прилипло до передпліччя; пожбуривши губку, він неквапом виліз, мружачись, під липневе сонце, думаючи, що Яшка сьогодні нап'яв моднячий твідовий піджак, які одягають у салонах або іноземна богема, — звідси, знадвору, він краще розгледів її обличчя, наче хто відфокусував у далекомір: чисте, гладеньке, майже лялькове, полите кавовою засмагою, де чорні брови двома арками висвітлювали блюдця зелених очей. Мутна хвиля переляку ще не підкотила, а тільки тремтіли дрібно руки, розбігалися сизі кола, збираючись докупи в порожньому колодязі якогось двору. Потім вже заколотило, але відчуття було таке, наче йому зараз п'ятнадцять років, наче він вийшов на зупинці автобуса у себе в приміській зоні, залишивши контролерів битися лобами об зачинені двері. Цей

факт подивував його немало, і він рушив спокійно попід стіною, розваленою будівельками, сапаючи ніздрями розкришений тиньк та цементну пилюку, ледь підтискаючи плечі від широкої, розвернутої і залитої сонцем площі. Він знав, що Яшку і водія кинуться через годину або пів, не пізніше, а тому віддавався нудотній порожнечі, після якої полишає смерть, з паскудними фрагментами спогадів, що кавалками зависали у розтопленому, як масло, липневому повітрі.

— Гандони... — чвиркнув слиною під ноги, тупо уп'явся у вигоріле, пусте небо і додав: — Бляді...

Йому заманулося повернутися, але знав з досвіду, що краще поволі дійти хоча б до Басейної, взяти таксі, від'їхати на безпечну відстань та обмізкувати добре все, що трапилося. Але він таки повернувся, дивлячись ліворуч та праворуч, знову виловлюючи тіль спогяду, що промайнула пльовком у голові перед очікуваною смертю. І тільки тоді, коли надумав повернутися, важко засапав, наче від задухи, підганяючи тяжкі хвилі до горлянки, її ніде не було видно. Цієї маленької курви у червоній сукні ніде не було. Але спрага до життя пересилила, він вийшов на людну частину вулиці, туго переставляючи ноги, і зупинив таксі. Все, кінець, те, що він ліпив десятків років, пішло коту під хвіст. Те, що називалося Ілоною, пощезло, і нічого більше

не було, крім марева, зліпленого разом зі смертю, що зараз продефілювала повз нього; з такою думкою він глянув на будівництво і побачив, як велетенська плита зависла над широкою тарілкою забетонованого майданчика, хилитнувшись у рудих переливах пилюки, вималювалася у порожній чашці неба, а потім плиском гухнула на вивідок робітників у помаранчевих шоломах, що вже кинулись урізнобіч, наче мурашва від дощу, але бетонна мухобійка таки встигла, разом зі смертю, накрити кількох.

— Ого, — сказав водій, але не пригальмував, вивернув кермо і машина загуцикала, плутаючись у петлях завалених цеглою і розкорьожених будівництвом вулиць, у напрямку спального району. Через два квартали вони зупинилися, і він вискочив, щоб перепустити невеличкий стаканчик текіли. Тільки тоді, як загуділа велика зелена муха, одна єдина у всьому просторі маленької кав'ярні, він побачив перед собою круглобокі помідори з краплями роси, гарні ноги офіціантки в

куцій зеленій спідничці, тяжкі червоні порт'єри, здоровенний псевдоанглійський камін, і його виблювало. Тримаючи в роті гарячу і гірку жижу, він дістався до туалету, впав на чотири, обхопивши очко руками, і продовжував блювати. З кожним спазмом до нього вже почала крізь сизину і каламуть повертатися свідомість, і Лямур розумів,

що в цій дорогій забігайлівці його надто добре знають і можуть відшукатися доброхоти, — а вони обов'язково віднайдуться, — і тоді вбивство Лоренцо та

Мормона було полишене сенсу. Дивлячись у забльоване очко, він тихо виматюкався і відразу потягнув руку за спину, де стриміла «беретта». Обтираючи рота однією рукою, викидаючи іншу, він впав на спину і побачив перед собою дівчину в жовтій сукні, обшитій рожевими і зеленими блискітками, що обтягувала її худе, майже хлопчаче тіло, з рудим меліруваним волоссям, ворушкими карими очима, в яких плавав воцаний полудень, зі свистячим бездумом й ідіотською цікавістю, яка буває тільки у людей такого сорту. Зараз ця блядюга буде ввічливо говорити, вдаючи з себе те місце, куди вона прийшла.

— Вам недобре... — тупо промовила вона, потім притиснула пальці до рота. — Ой... Розумію... Але мені теж треба в туалет...

— Проходь, — захрипів Андрій, не опускаючи ствола, з жахом ловлячи останнє слово, що загриміло чужим басом, ніби хтось гавкнув його з унітазу.

— Сидиш, мала, тут... Вийдеш рівно через десять хвилин... Інакше, само собою зрозуміло, я тебе пристрелю...

— Будь ласка, — пропищала вона, але по її обличчю не було помітно, що вона злякалася; тільки зараз Лямур помітив, що її кумарило і трохи потіпувало, але зовсім не від його «беретти».

— Добре, — сказав, підвівся з колін, витер хусточкою рота, і потеліпав до столика: томати, текіла, дольки лимона. Його знову знудило. Але він проковтнув текілу, загриз лимоном, просидів, замовив ще, переплачуючи офіціантові, щоб пошвидше. Коли той вже був готовий відійти, Лямур шепнув над вухо:

— Там в туалеті якась бецалка ширяється. Постарайся, щоб вона сьогодні десь заночувала... — і тицьнув скручену руркою зелену сотню.

Офіціант з виголоною до рожевого благообразною яйцевидною головою значуще усміхнувся:

— Це Верка. Вона колись плуталася з Навахою, але після того, як Наваху злили, то бовтається за звичкою... Іноді за дозу її хтось з братви пропирає в туалеті... Зараз ми все влаштуємо...

Андрій випив ще текіли, потім лишив гроші на столі, косячи очима навсібіч, поплентав перевальцем до виходу. Горілка вдарила в голову, але страх не приймався, а зависав скрізь густими кавалками, як оця спека. Він зупинився перед

входом, чекаючи, що його хтось покличе, але нічого не трапилося, і він зарипів східцями донизу, потім шурхонував у суху тінь під роздовбаними осоками і заліз до авто. Він сидів, доки водій вошколупився зі стартером, і волів би, щоб його хтось покликав, начеб так, що ось все повернулося на місце, і його ніхто не хоче прибрати. Він сидів і думав, що, можливо, це була ініціатива самого Яшки, але навряд. І їдка пустота вощаного полудня, з нерухомими постатями людей, які сьорбали брунатне світле пиво, пепсі, кока-колу, вжахнула його ще більше, так, наче він нахилився до пекельного казана і вдихнув його випари.

Він знав ці місця раніше майже напам'ять, але зараз вони пропливали перед очима чорними масивами, обмитими брудними водами без риби, з рядами безликих домів на облізлих берегах, де тільки вночі починалося справжнє життя, де можна було пересидіти кілька днів, а там як Бог дасть. Він став перераховувати вулиці й закути, закривши очі, але раз по разу блимаючи на водія, що мугикав якусь пісеньку, курил дешеві смердючі цигарки, смачно пихкаючи димом, і, напевне, думав, що йому сьогодні поталанило. Таки поталанило. Лямур нікого в житті не хотів убивати, переконував себе, але якась падлюка повернула цю вісь і його життя скаламутилося, як оця засрана річка, що дме свої води, як із розбитої каналізації, пожирає кожного

дня до десятка роззяв, бідолах, невдах і нещасних засопливлених закоханих. Так, його біда в тому, що надто багато для своєї професії він думав. Але смерть увіковічує людину, яка б вона падлюча і ница не була. Скільки в пам'яті народу живуть образи п'яниць, розпутників та всіляких бичів, хоча останні носили тільки подобу людську. І він нарешті до холодного заспокоївся, зализав волосся і почав щось відповідати водієві. Потім він його зупинив за три зупинки, біля купи сміття, що грандіозно піднімалася над пласким, як стіл, піщаним краєвидом з акуратними будиночками під червоним керамзитом, який нагадував йому черепицю далекого дитинства, з кетягами хмелю та дрібними бубками дикого винограду; неквапом розрахувався, переплативши, і пішов куширами, через очерети навпрошки до жовтої будівлі маркету. Хотілося кокаїну. Він йшов, грузнучи ногами у піску, але не відривав погляду від озера, від берега та багатоповерхових дач, і пустка його глибилася, а навколишні предмети набирали якогось іншого змісту. Навіть банальна гнила вода в калюжі, й та викликала в його мізках реакції набагато сильніші, ніж то було кілька годин тому. Тоді він уперто почав думати, фіксуючи навколишній світ, мітячи про себе, так, наче він бачив оце крутилово востаннє.

Тоді вирішив, що дожив до такого моменту, коли життя не відкривало нічого нового, а тому його змушувало все більше відкидатися, нехотя, з виском душевним розрізаного скла, у минуле; навряд чи це було спогадом з претензією на аналіз чи продиктоване тією необхідністю, щоб уже і провести життєвий кордон та підсумок пережитому, — цей вимушений тиск смерті, який зараз гумово давив на цього. А угорі висіло помаранчеве сонце. Білими гладкими плитами під жовтим супермаркетом пройшовся вітер. Тільки зараз Лямур побачив яскравість та різнобарвність життя. Йому кортіло кокаїну, текіла вже вивітрилася, у роті залишився запах лимона і якийсь ще незнаний присмак. Два роздягнених до пояса негри, граючи м'язами, купами тонких, ледь вловимих оку сухожиль, неквапом перемовляючись, пройшлися за дівчиною, по-підлітковому складеною, з хлопчачою зачіскою, круглим задком, обтягнутим напівпрозорими білими штанями; оголені її руки, обсипані пушком, майже курчачим і ріденьким, мали округлу форму, звабливі по-дорослому, а пальці — з яскравим дорогим манікюром. Андрій навіть почув її запах, трохи дешевий, ще без смаку, не підібраний, так, як вживає парфуми тільки дівчина, що не розпробувала справжнього життя; і цей приторний запах, разом з вітром і юхтовими неграми, які зараз

навряд чи дратували його, вирвав спогад: Яшка показує за три гривні малолітнім сцикухам свій хрен. Скільки років минуло, коли це було? Він провів тупим, осклілим без кокаїну поглядом негрів і дівчину, і з розпачем визнав, що це може закінчитися в один прекрасний день, якщо він, як бовван, буде стриміти на очах усього люду, а дівчина могла б сьогодні заповнити його вечір, аби не срана ця катавасія. Він зрозумів, заздрячи цим неграм, що таке свобода бути живим. Він ще раз подивився на її відображення у широкій, вилизаній мийниками вітрині маркету, скотнувши липку слину: так, потім, упродовж якихось двох років, вона буде скаржитися на різі в сечостатевих каналах, на геморой та випадіння прямої кишки. Суча ця скороминучість. Як оцей сизий вітер, що надуває яскраві балахони спідниць та суконь, відкриваючи чорний таємничий вхід до життя.

Він підіймався крутими східцями, зайшовши з чорного входу, на дев'ятий поверх, ковзаючись мокрими ступнями у черевиках, і з кожним новим поверхом його тверезило, і шматок синього неба, напевне, на дощ, приводив до пам'яті. Лямур вже нічого не думав, тільки відчував, як тяжка, налита кров'ю і жахом порожнечі голова хилиться на шиї. Нарешті він добувся на дев'ятий поверх, витягнув «беретту» і, відкриваючи двері, відразу ввалився у напівтемну крихітну кімнату з одним

лежаком, переносним телевізором, — більше нічого. Понишпоривши кімнатою, він зробив висновок, що нікого тут не було. Та й не могло бути; якщо він не буде малюватися, то може просидіти тут тиждень або два, потім щось проясниться або його, диви, навіть передумають убивати, ймовірно і таке. Він понишпорив у сумці, забитій грошима, витягнув пакет з кокаїном, розсипав порошок на підвіконні й розбив на чотири доріжки. Втягнув одну, відійшов, пройшовся, викидаючи по-смішному ноги, витираючи ніс; повернувся, докінчив три відразу. Смачно чхнув разів зо три. В голові прояснилося. Напевне, нічого страшного не трапилося, швидше це самодіяльність Яшки разом з Мормоном. Мобілку він відімкнув, але можна спробувати увімкнути, може, якась тряця спробує додзвонитися зі стаціонарного, тобто домашнього. Він закурив, дивлячись у щілину порт'єр на висотну будівлю напроти. Вивалюються на балкон, діловито підкурюють, розмовляють, засмагли і щасливі, наче це життя тягтиметься блазенську безкінечність. Вони безтурботні аж доти, доки випадок, тупий, але спрогнозований чиєюсь невмолимою силою, викине на бордюр або на теплі долоні їхніх родичів чи коханих мозкову жижку. Отоді тільки і розпочнеться весела карусель. Дзінь-дзінь, це не поштар, а смерть, з удавкою, з позором та

зlidнями, з підвішеними до костяниці кредиторами або мінтами. А до цього тільки скління та тління. І зараз йому хотілося, щоб все попереднє життя було вигадкою. Піт сльозив крізь пори. Узурпатори, — вже весело подумав він. Глянув на білу сорочку, що висіла на кремпельку, дорога, з голландського сукна. Яшка привіз її тільки три дні тому, разом з отим твідовим піджачком. Фраєр, завжди був недорікою і не міг думати наперед.

Ото воно у нього і почалося з білих сорочок. Це для нього стало нав'язливою ідеєю, як і двісті двадцять четвертий кілометр, — його тоді батько взяв, щоб накопати червів для рибалки. Він добре пам'ятав той ледачий серпневий полудень. Місцеве населення знайшло розвагу і теліпало язиками, що ось ніяк не ущерблюється місяць, висить собі кривавою кишкою над степом, над озерами, над млином з повийманими вікнами, отак третій день теліпається. Баби ходили ворожити на карти, і кожен виліплював найнеправдоподібнішу гіпотезу. А вдень сонце нещадно вилизувало пласкі поверхні місцевих помешкань, і вечорами стояла тиша разом з причманілою мошкарою. Нічого такого ніхто з молодшого покоління не передбачав, ніщо нічого не віщувало. Мешканці цього невеликого за розмірами району, закрученого вузлами старих вуличок та закапелків навколо мертвого озера, де поналіплювалося перекошених одноповерхових

будинків з вічною сльотою над дахами, спертим болотяним повітрям, смородом від кісткового заводу, де спалювали падаць, сміття, напівзруйнованим, але діючим монастирем, звідки шурхали чорні скарлючені постаті монахів, та самотньою церквою якраз побіля урвища, ближче ще до одного озера, де водилася така-сяка риба, — поволі, потроху намулювали, хвиля за хвилею прожитого життя, свої закони. Був там ще двісті двадцять четвертий кілометр, — це коли вийти до урвища, пройтися дорогою, а можна навпростець, через руїни якогось безіменного селища, а там до старого млина, і виходиш у степ, широкий, як повінь навесні, з шовковистою травою і кулею сонця на горизонті. Через десять років після того, як там вибудували свинарник і неподалік перетнула степ траса, місце взагалі обезлюдніло: останні люди покинули поселення. В свинарнику лишився один зморшкуватий чоловічок, що, поки був молодшим, підстерігав молодиць з щіткової фабрики і зманював їх великим свинячим окостом. Іноді це йому вдавалося. Він весь час вовтузився у свинарнику, в безлюдному степу, і раз на місяць приходив помитися в лазню. Прозивали його по-простому — Льопою. З роками він геть здичавів і, окрім свиней, нічого не бачив. Ходили балачки про великі гроші, буцімто накоплені ним на поросятах. А тому, що там підпасалися місцеві

«бики», тобто знать, та чутка була вірогідною. Проте нікому з вурок і в голову не приходило пересвідчитися у скарбах насправді. Надто дике і страшне місце було. На місці старого млина колись стояла велика церква, а то навіть, говорили, собор. Але навряд чи це зупиняло шукачів легкого хліба. Просто не заведено — і все. Тому все, що відбувалося в цьому районі, на той час зовсім не респектабельному, що якимось робом належав до столиці, з її віяннями, мало акцент окремого містечка, тут чужинців приймали не дуже люб'язно. Тут знали наперелік місцевих повій, місцевих вурок, місцеву знать. Про них говорили в такому тоні, що не терпить ніяких доказів, не потребує зайвих роз'яснень і так далі. Вони або були авторитетом, або повністю засуджувалися, але у свідомості таки належали до великої сім'ї, що збавляла роки, стулившись тісним кільцем біля купки смердючих озер. Образа чужинцем їхньої гідності часто сприймалась як образа всього околотку. Тому коли на вулиці Жовтневій, у роздутих вітром білих парусинових штанях, з акордеоном під пахвою, у льотній формі, з'явився чоловік майже двометрового зросту, брунатний від засмаги, з чіткими рисами обличчя і голубими очима, половина жінок відкрила вікна і сказала «ах»; то був його батько. Всі п'яниці, що сиділи за пластиковим столиком, всі спрагли й нудьгуючі біля

«Сосновок» подивилися на Володьку чистими дитячими поглядами, осклілими ще з учорашнього ранку. А ще він був одягнутий у лаковані черевики, рожеву нейлонову сорочку; назирці за ним дріботіла його дружина, яку звали Анастасія, зовсім не схожа на висохлих або тлустих місцевих жінок, що з роками більше нагадували свої нечупарні кубла або нудний пейзаж, — з тонкими руками, вивітрілими обличчями, животами, що перевалювалися за резинку рейтузів, і кислим подихом з рота котрих можна було отруїти при лайці половину району. Вона була надто гарною як для столиці, а для цього напівгиблого місця робітничих кварталів і поготів. Справжня американська красуня, яку показували в кінотеатрі, де квитки коштували на дитячий сеанс десять копійок, а на дорослий — двадцять.

Побіденко Володька, а пізніше Принц Дакарський, оселився в самому центрі робітничих кварталів. Цей район називався Червоним. Швидше за все тому, що будинки були вибудовані виключно з червоної цегли паскудної якості, бо весь час осипалися, а після затяжних дощів стіни часто осідали, а то і провалювалися. Значить, там він і оселився з дружиною, так і не виправдавши сподівань благочестивих матрон цього поселення, яке називалося то Соснівкою, як і пивниця, то просто Озерами або Лагуною. Володимир

влаштувався працювати на кістковий завод водієм вантажівки. Через місяць проявилася ще одна його дивакуватість: він почав скуповувати книжки і цікавитися речами ну зовсім не потрібними у тому середовищі, де він мешкав. Потім пішла чутка, що він шукає якусь книгу, зовсім рідкісну, заборонену. Те, що книжка була заборонена, викликало деяку симпатію у людей, що вічно копичилися біля бару, сьорбаючи кисле, наполовину розведене водою пиво. Через рік жінка народила йому хлопчика, якого назвали Андрієм. А ще через півроку вона померла від менінгіту, і відтоді Володька запив і пішов по жінках, полишивши виховання сина на підсліпувату родичку Онисимівну, яка курила «беломор» і працювала санітаркою у дитячій консультації. Розповідали, що

вона відсиділа десять чи п'ятнадцять років за зв'язки з Махном. За останнє її чи не найбільше поважали і водночас трималися подалі. Жінка вона була крутого норову, майже тобі чоловік. Тільки вона могла під час німецької окупації погавкатися з комендантом і їй за це нічого не було. Онисимівна виховувала Андрія. Жінкою вона була грамотною, бо читала багато, ота капость пристала і до малого. Майже нічого він зі свого життя не пам'ятав, тільки великі пазухи яру з тоненькою цівкою стежки, що потім, у найгідші, найчорніші дні життя, йому снилися. Хоча Онисимівна стояла осібно. У його

пам'яті збереглася крихітна кімната, що пропахла молоком та медикаментами, котами і книгами; книжками був завалений коридор, маленька спальня, горище, розкладний диван з випнутими пружинами. А тому запах вижовклого з часом паперу ставав все сильнішим. Восени, коли Онисимівна пила чай з малиновим чи яблучним варенням, запах стояв особливий, додаючи суму голій осені, з сірою перспективою неба у провалля верболозу та яру.

Але того року, коли йому виповнилося сімнадцять, трапилися події, які він намагався забути, а вірніше, не надавав спочатку значимості, і тільки упродовж короткого часу вони до нього поверталися, все яскравіші, напевне, виразніші, ніж були насправді. Ці три події потім злилися, щоб спалахнути водночас, і, видавалося, вже обсипалися попелом, як після пожежі сухим літнім днем, поволі клаптями осідаючи наприкінці вулиці твого життя; але — ні, — все має властивість паскудно осідати в пам'яті. За різницею, що в пам'яті все влаштовано, розкласифіковано та розкладено поличками: хочеш — переставляй, хочеш — ні. Блювотиння минулого, параноя минулого, спраглість нездійсненого повороту назад. Того року з'явився Лаврентій. Тоді скресло сонце його дитинства і він відчув себе дорослим. Тож Лаврентій з'явився невдовзі після скандалу в монастирі, про достовірність божилася

баба Лукашиха, що торгувала самогоном, а виганяла, тобто варила його, ховаючись від міліції, в очереті, — вона бо сама бачила. Люд у тій місцині мешкав пересильний, з центральних та західних областей, а тому народ якоюсь мірою був набожний, хоча москальську церкву, а особливо брудних і вошивих монахів не дуже любляв, якщо не сказати по-іншому. В тому ото середовищі, родом десь з-під Опішні, крутилася і Лукашиха, червонощока, з великими грудьми, могутнім станом козачки і гострим язиком, таким, що з нею не збалакалося б і ціле містечко. Вона давно говорила, що монахи неблагочестиво хлищать її сивуху, гарують до ночі, а потім тиняються над урвищем, векаючи у вигрібну яму, щоб, диви, ігумен не підловив. Але народ, подавлений атеїстичною мораллю чи просто тримався осторонь від цих балачок, не дуже приймав розповіді Лукашихи до уваги. Навряд чи мешканців Соснівки можна назвати набожними, але у великі релігійні свята на вулицях та майданах, що розсипалися дрібним намистом, не зустрінеш жодного тверезого з не розбитою харею, навіть десятилітні хлопчаки хилиталися з цигарками в зубах та обригували, від незвички до спиртного, похилені паркани та облужані стіни. Ото там, в монастирі над пагорбом, все і почалося для незадачливого Андрія. Ігуменом був Лаврентій, або Феодосій, благочестивий

чоловік, що потрапив до цього монастиря за свою палку нелюбов до режиму, до світської та релігійної влади. Він читав гнівні проповіді початком, а потім затих, напевне, гадаючи, що говорити, коли братія зовсім не туди дивиться, і йому доводиться вилучати порножурнали та всілякі сороміцькі малюнки, хоча він проти цього нічого не мав, але тільки поза межами монастиря, а значить, — іди у вільний світ, коли тобі ряса монаха давить — не варто. Так, звісно за нього вирішував народ Соснівки, а як воно насправді було, то це ховали монастирські мури. Але часто бачили, як вони гайворонням висідалися

на тих мурах, спостерігаючи процесії школярок, що йшли на навчання, вертячи кругленькими задками, лупаючи довкруз блискучими оченятами, аби углядіти мужчину, ухопити побільше блискучого світу, що прокочувався перед їхніми вродливими і свіжими личками; вони кликали руками, порухами до себе монахів, показуючи хто язика, а хто задирав повище спідницю, щоб мелькнути білою смужкою білизни перед обличчями братії. Братія витягувала шиї гусаками, лаялася, сковтувала спрагло слину, але мурів не покидала. Також братія по п'ятницях перебиралася на лівий бік муру, щоб з узвишшя подивитися на танці, хоча, окрім музики та яскравих вогнів з купою мурашиних людських тіл,